

<http://doi.org/10.5281/zenodo.10960632>

Lęg kruka *Corvus corax* w zabudowie miejskiej Zielonej Góry Breeding record of Raven *Corvus corax* within the urban area of Zielona Góra

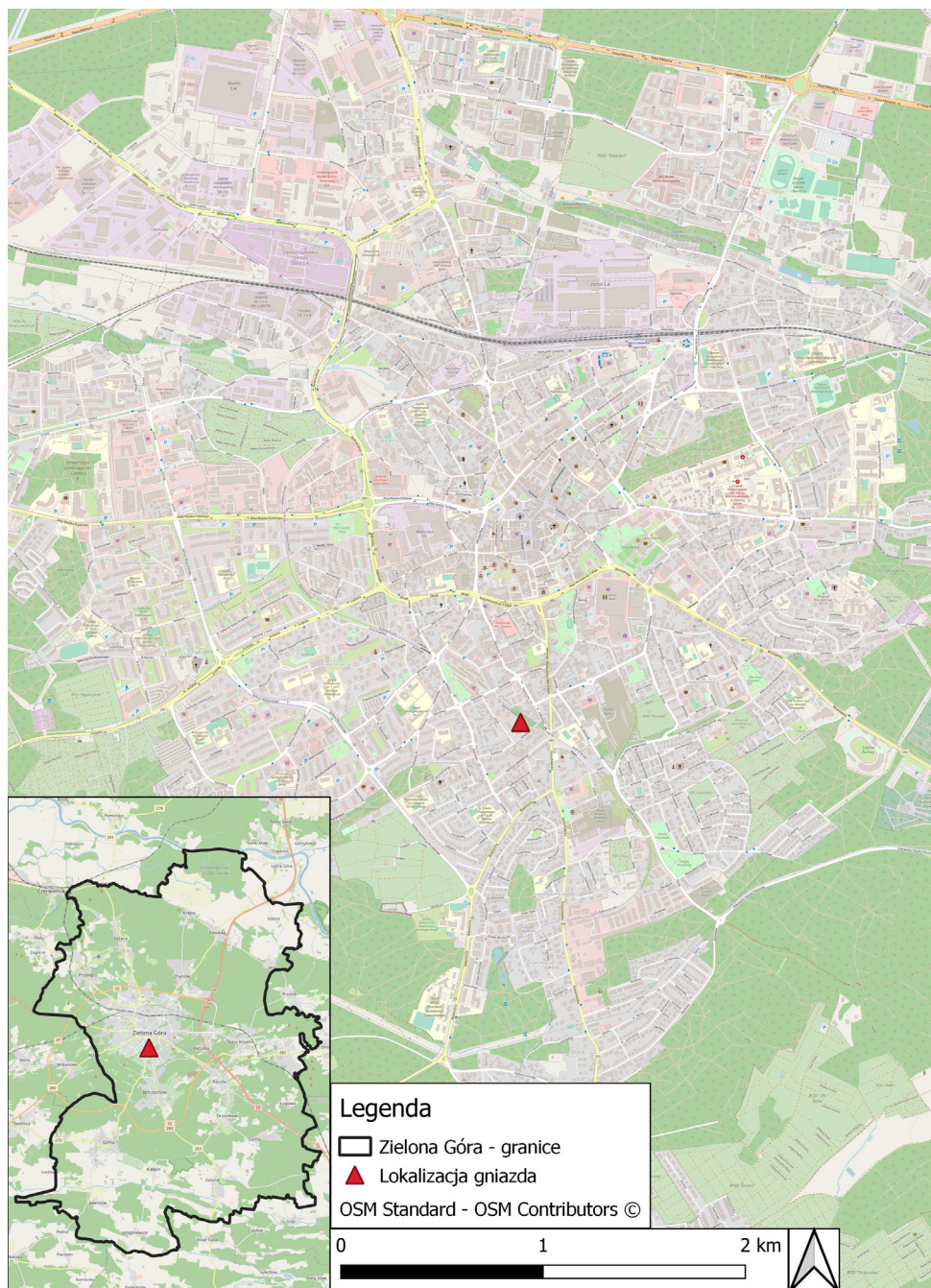
Paweł Czechowski

Instytut Sportu, Turystyki i Żywnienia
Uniwersytet Zielonogórski
ul. Z. Szafrana 6, 65-516 Zielona Góra
e-mail: p.czechowski@wnb.uz.zgora.pl

Kruk *Corvus corax* to kosmopolityczny gatunek ptaka zasiedlający półkulę północną w obrębie kontynentu północnoamerykańskiego i euroazjatyckiego oraz północną część Afryki (del Hoyo 2020). Gatunek zasiedla różnicowane środowiska, zarówno naturalne, jak i antropogeniczne, na terenach nizinnych i górskich. Spotykany jest od obszarów tundrowych, przez obszary leśne, tereny pustynne, aż po obszary krajobrazu kulturowego, w tym osiedla ludzkie. W monografii kruka (Zawadzka 2006) wyodrębnionych jest aż 17 typów środowisk, w których jest spotykany, a w większości także gniazduje. Dawniej, w XIX w., w Europie gnieździł się głównie w obrębie rozległych obszarów leśnych i obszarów skalistych. Unikał terenów zagospodarowanych przez człowieka i nie gniazdował w pobliżu siedzib ludzkich (Zawadzka 2006). W XX w. kruk zaczął gnieździć się wewnątrz dużych miast w Europie i Ameryce Północnej, gdzie budował gniazda na budynkach. Lęgowe kruki notowano

m.in. w takich miastach jak Chicago, Los Angeles, Lwów, Moskwa, Berno, Londyn oraz kilku miastach na Węgrzech (Konstantinov i in. 1996, Ratcliffe 1997, Boarman i Heinrich 1999, Bagyura i in. 2017).

W Polsce do końca XIX w. kruk był gatunkiem rzadkim, a w niektórych regionach wyginął zupełnie. W XX w. stopniowo następował wzrost liczebności i powrót kruka w wielu regionach, a przyspieszenie tego zjawiska miało miejsce od lat 1970. (Chylarecki i in. 2018). Obecnie w Polsce kruk jest gatunkiem o dużym rozpowszechnieniu, ma status ptaka średnio liczego, a jego populacja szacowana jest na 26–37 tys. par (Chylarecki i in. 2018, Chodkiewicz i in. 2019). Na terenie Polski kruk pierwotnie związany był z terenami leśnymi, obecnie zasiedla wszelkie typy krajobrazu, od półek skalnych w obszarach górskich, przez różne typy lasów (głównie bory sosnowe), po zadrzewienia śródpolne i pojedyncze drzewa (Tomiałojć i Stawarczyk 2003, Cichocki 2015). Jego liczebność

Rycina 1. Lokalizacja gniazda kruk *Corvus corax* gniazdującego w 2022 r. w zabudowanej części Zielonej Góry

Figure 1. Nest location of Raven *Corvus corax* breeding in an urban part of Zielona Góra in 2022

wzrastała od lat 1980. w krajobrazie rolniczym, gdzie gniazdował w małych zadrzewieniach w pobliżu osiedli ludzkich oraz na pojedynczych drzewach wśród pól i na słupach napowietrznych linii energetycznych (Tryjanowski i in. 2009).

W 2022 r. w Zielonej Górze stwierdzono gniazdowanie kruka na małym skwerze w zabudowanej strefie miasta (ryc. 1). Skwerek, w którym zlokalizowane było gniazdo kruka to niewielkie wielogatunkowe zadrzewienie znajdujące się w ogrodzonym terenie siedziby Radia Zachód. Ogrodzenie terenu ogranicza możliwości penetracji obszaru przez ludzi i psy. Cały obszar ma powierzchnię około 1 ha, a w jego obrębie znajdują się 4 budynki. Odległość drzewa z gniazdem do najbliższego budynku wynosiła 10 m. Natomiast odległość skwerku do ścisłego centrum miasta wynosiła 800 m, do najbliższych wieżowców 700 m, a do najbliższego zwartego kompleksu leśnego 1500 m.

Pierwszej obserwacji pary ptaków w pobliżu miejsca gniazdowania dokonano 6.04.2022. Obserwowane ptaki były intensywnie atakowane i przeganiane przez parę wron siwych *Corvus cornix*. Tego dnia na skwerku znaleziono duże gniazdo w koronie kilkupniowej sosny *Pinus* sp. Podczas następnej kontroli 11.05.2022 w znalezionym wcześniej gnieździe przebywały dwa duże, już opierzone pisklęta, które intensywnie domagały się pokarmu i były karmione przez dorosłego kruka (fot. 1). Podczas obserwacji w pobliżu gniazda widziano oba dorosłe ptaki. Podczas kolejnej, krótkiej kontroli 13.05.2022 młodych ptaków nie było widać na gnieździe oraz w jego naj-

bliższej okolicy. Nie można jednak wykluczyć, że ptaki przebywały w gnieździe, nie były jednak widoczne z dołu. Podczas kontroli gniazda pod koniec maja 2022 r. nie wykazano obecności kraków w gnieździe ani w jego pobliżu (zarówno ptaków młodych jak i dorosłych). Biorąc pod uwagę stan rozwoju piskląt podczas kontroli 11.05 oraz brak śladów zniszczenia gniazda, czy śladów śmierci piskląt, można założyć, że ptaki z sukcesem opuściły gniazdo. Przyjmując, że pisklęta przebywają w gnieździe przeciętnie 45 dni, wysadywanie trwa około 20 dni (Zawadzka 2006) oraz biorąc pod uwagę stan rozwoju piskląt w czasie kontroli 11.05.2022, można założyć, że jaja w opisywanym lęgu zostały złożone ok. 5–10.03.2022.

Pod koniec drugiej dekady XXI w. w granicach administracyjnych Zielonej Góry, miasta, w którym 50% powierzchni zajmują obszary leśne, znanych było kilkanaście terytoriów i gniazd kruków. Większość gniazd zlokalizowana była w obrębie borów sosnowych i większych zadrzewień śródpolnych (P. Czechowski – inf. niepubl.). Na terenach peryferyjnych stale obserwowane były też nielęgowe grupy kruków. Regularnie także obserwowano przelatujące ptaki nad ścisłą zabudową centrum Zielonej Góry. Wyjątkowo, szczególnie w ostatnich 10 latach, kruki, najczęściej 1–2 osobniki, kilkakrotnie spotykano wewnątrz zabudowy, w sąsiedztwie budynków mieszkalnych, w Parku 1000-lecia w centrum miasta czy na placu budowy przy jednym z marketów (P. Czechowski – inf. niepubl.).

W latach 1950. w Polsce notowano pierwsze lęgi kruków w lasach lub roz-

Fot. 1. Gniazdo kruka *Corvus corax* znalezione w 2022 r. w Zielonej Górze (fot. P. Czechowski)

Photo 1. Nest of Raven *Corvus corax* found in Zielona Góra in 2022

ległych parkach na terenach peryferyjnych i podmiejskich dużych miast, np. w Warszawie. Gniazdowanie odnotowano także w Parku Łazienkowskim w Warszawie (Dobrowolski i in. 1958). Lęgi w strefie peryferyjnej notowano i notuje się także w wielu innych miastach Polski, np. w Krakowie, Kielcach, Poznaniu, Wrocławiu, Olsztynie i innych (Luniak i in. 2001, Ptasiak 2003, Tomiałojć i Stawarczyk 2003, Biaduń 2005, Nowakowski i in. 2006, Zawadzka 2006, Janiszewski i in. 2009, Zawadzka i Zawadzki 2014, Tomiałojć i in. 2020, Wilniewicz i in. 2022). Na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci nie stwierdzono postępu w procesie synurbizacji tego gatunku i nie za-

notowano lęgów w strefie zabudowanej miast (Tomiałojć i Stawarczyk 2003, Zawadzka i Zawadzki 2014). W 2021 r. ponownie stwierdzono gniazdowanie kruka w Parku Łazienkowskim w Warszawie. Ponadto w latach 2021–2022, wykazano osiem pewnych lub prawdopodobnych terytoriów lęgowych w lasach i parkach w strefie peryferyjnej w granicach administracyjnych Warszawy (Zawadzki i in. 2022).

Przyczyny braku kolonizacji obszarów zabudowanych przez tak wysoce plastyczny gatunek nie zostały poznane dokładnie. Zawadzka i Zawadzki (2014) jako możliwe przyczyny wymieniają: silną konkurencję z wroną siwą; małą za-

sobność pokarmową w centrach miast, w porównaniu do stref peryferyjnych (wysypiska śmieci, fermy, gospodarstwa rolne); niskie zagęszczenia kruka w strefie peryferyjnej i przez to brak konieczności zajmowania nowych terenów; brak naturalnego drapieżnika i konkurencyjnego gatunku dla kruka w obszarach gniazdowania, które mogłyby go wyprzeć do strefy miejskiej. Autorzy ci podkreślają także, że kolonizacja miast powinna być poprzedzona wzrostem liczebności w strefie peryferyjnej oraz pojawianiem się stad nielegowych osobników w centrach miast. Choć obserwacje takie zdarzają się, to nadal są nieliczne. Przebieg kolonizacji może być długotrwały i zachodzić etapami, podobnie jak w przypadku innych krukowatych (np. Ptaszyk 2003, Kuźniak 2005).

Opisany przypadek gniazdowania kruka w zabudowanej strefie miasta jest dowodem na kolejny etap synurbizacji tego gatunku i stopniowe wnikanie ptaków do centrów miast. Zielona Góra w porównaniu do dużych miast w kraju, jak Warszawa, Wrocław czy Poznań (Luniak i in. 2001, Nowicki 2001, Ptaszyk 2003, Tomiałojć i in. 2020) charakteryzuje się mniejszym zagęszczeniem populacji wrony siewej, chociaż obserwuje się coraz więcej lęgów tego gatunku w mieście (P. Czechowski – inf. niepubl.). Biorąc pod uwagę ten czynnik, można wykluczyć działanie silnej konkurencji między gatunkami, skutkującej ograniczeniem wnikania kruka na obszary zabudowane Zielonej Góry. Z drugiej strony w najbliższej okolicy miejsca gniazdowania kruka znajdowało się także czynne gniazdo wrony siewej. Dodatkowo w Zielonej Gó-

rze w latach poprzedzających opisany lęg, notowano ptaki nielegowe w obrębie zabudowy, co jest zgodne z tym co podają Zawadzka i Zawadzki (2014).

Podziękowania

Dziękuję Olafowi Ciebierze za przygotowanie mapy z lokalizacją gniazda kruka.

Summary

A breeding of Raven *Corvus corax* was recorded within the built-up area of Zielona Góra in 2022. A pair of birds was observed and the nest found on 06.04.2022. Subsequently, on 11.05.2022, two nestlings were seen in the nest and their feeding by an adult bird was observed. The nest was located on a pine within a small (1 ha) green area occupied by a mixed tree stand. The site is surrounded by residential buildings, roads, pedestrian and cycle paths and lies 800 m from the city centre and 1500 m from the nearest compact forest complex. The reported case confirms the ongoing synurbization process of this species. So far, breeding of Raven has been recorded in many Polish cities, however mostly in peripheral and suburban areas.

Literatura

- Bagyura J., Fidlóczy J., Schwartz V., Tóth L.** 2017. Interesting breeding cases of the Raven (*Corvus corax*) in Hungary. *Ornis Hungarica* 25: 39–43.
- Biaduń W.** 2005. Synurbijne populacje Corvidae w Lublinie. W: Jerzak L., Kavanagh B.P., Tryjanowski P. (red.) Ptaki krukowate Polski. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań: 461–472.
- Boarman W. I., Heinrich B.** 1999. Common raven *Corvus corax*. In: Poole A., Gill F. (eds.). The birds of North America 476: 1–31.
- Cichocki W.** 2015. Ptaki Tatr i Podtatrza. Wydawnictwa Tatrzńskiego Parku Narodowego, Zakopane.
- Chodkiewicz T., Chylarecki P., Sikora A., Wardecki Ł., Bobrek R., Neubauer G., Marchowski D., Dmoch A., Kuczyński L.** 2019. Raport z wdrażania art. 12 Dyrektywy Ptasiej w Polsce w latach 2013–2018: stan, zmiany, zagrożenia. *Biuletyn Monitoringu Przyrody* 20: 1–80.
- Chylarecki P., Chodkiewicz T., Neubauer G., Sikora A., Meissner W., Woźniak B., Wylegała P., Ławicki Ł., Marchowski D., Betleja J., Bzoma Sz., Cenian. Z., Górski A., Korniluk M., Moczarska J., Ochocińska D., Rubacha S., Wieloch M., Zielińska M., Zieliński P. Kuczyński L.** 2018. Trendy liczebności ptaków w Polsce. GIOŚ, Warszawa.
- Dobrowolski K. A., Pielowski Z., Pinowski J., Wasilewski A.** 1958. Einfluss der Änderung in der Biologie des Raben (*Corvus corax* L.) – Brüten in nächster Nähe des Menschen – auf Grösse und Verteilung der Population dieser Vogelart. *Ekol. Pol.* A 6, 5: 167–182.
- del Hoyo J. (ed.)** 2020. All the Birds of the World. Lynx Edicions, Barcelona.
- Janiszewski T., Wojciechowski Z., Markowski J. (red.)** 2009. Atlas ptaków lęgowych Łodzi. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Konstantinov V.M., Nowicki W., Pichurin A.G.** 1996. Recent Changes in the avifauna of cities European Russia and Eastern Poland – results of questionnaire. *Acta Ornith.* 31: 59–66.
- Kuźniak S.** 2005. Sójka *Garrulus glandarius* – przegląd badań. W: Jerzak L., Kavanagh B.P., Tryjanowski P. (red.) Ptaki krukowate Polski. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań: 25–34.
- Luniak M., Kozłowski P., Nowicki W., Plit J.** 2001. The birds of Warsaw 1962–2000. Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Warszawa.
- Nowakowski J., Dulisz B., Lewandowski K.** 2006. Ptaki Olsztyna. „ElSet”, Olsztyn.
- Nowicki W.** 2001. Ptaki śródmieścia Warszawy. Muzeum i Instytutu Zoologii PAN, Warszawa.
- Ptaszyk J.** 2003. Ptaki Poznania – stan jakościowy i ilościowy oraz jego zmiany w latach 1850–2000. Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.
- Ratcliffe D.** 1997. The Raven. Poyser, London.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T.** 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”, Wrocław.
- Tomiałojć L., Orłowski G., Czapula A., Jakubiec Z.** 2020. Ptaki Wrocławia w okresie 200 lat. Występowanie, liczebność i zmiany w dzisiejszych granicach administracyjnych miasta. PTPP „pro Natura”, Wrocław.
- Tryjanowski P., Kuźniak S., Kujawa K., Jerzak L.** 2009. Ekologia ptaków krajobrazu rolniczego. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Wilniewczyc P., Szczepaniak W., Przybylska J., Maniarski R., Wachecki M., Dudzik K.** 2022. Ptaki Kielc. Wyd. TBOP, Kielce.
- Zawadzka D.** 2006. Kruk. Monografie przyrodnicze. Wydawnictwo Klubu Przyrodników, Świebodzin.
- Zawadzka D., Zawadzki G.** 2014. Synantropisation and synurbanisation of raven *Corvus corax* in Poland: a review. *International Studies on Sparrow* 38: 11–16.
- Zawadzki G., Jackowiak M., Zawadzka D.** 2022. Ravens breeding in Warsaw in the 21st century. *International Studies on Sparrow* 44: 28–30.